

26 maart 1971

Goedenavond, vrienden.

Allereerst moet ik u, zoals gebruikelijk is te doen, erop wijzen dat wij niet alwetend of onfeilbaar zijn. U bent het trouwens ook niet, zoals u, naar ik hoop, beseft. Toch is het beter dat u zelfstandig nadenkt over alles wat wij brengen, daar u hierdoor beter zult leren begrijpen, wat de betekenis voor u is van alles, wat wij zeggen. Ons onderwerp is actueel. En daar u een vorige maal gesproken hebt over geloof, koos ik als titel:

EN DA GELEUFDE GIJ ?

Er zijn in deze wereld namelijk heel wat dingen die je moeilijkheden baren wanneer het om hun geloofwaardigheid gaat. Ik kan u zelfs zeer recente voorbeelden hiervan geven: 'De weloverwogen terugtocht uit Laos slaagt uitstekend zodat de Vietnamese troepen hierin hun superioriteit voortdurend bevestigen'. - Dit zijn niet mijn woorden, maar werd letterlijk overgenomen uit een perscommuniqué, dat enkele dagen geleden in Washington werd uitgegeven. Overigens gaf de tegenpartij het nieuws uit dat men de invallers bijna had doodgetrapt, zodat allen die nog konden lopen zich haastig op de terugweg hadden begeven. Maar ook die verklaring zal wel niet geheel kloppen. De mens die een beeld tracht te krijgen van de werkelijke toestand in de wereld, zal steeds weer in een impasse komen te verkeren, want deze gehele wereld is doortrokken van 'voorlichting'. Het lijkt mij toe dat u in uw moderne maatschappij moeilijk vijf passen zult kunnen verzetten zonder het gevaar te lopen over weer een voorlichter te struikelen. Ik heb daarentegen overigens geen bezwaar indien men u inderdaad betrouwbare voorlichting zou geven. Indien men zich echter een werkelijk beeld van een situatie wil vormen zal men rekening moeten houden met bijvoorbeeld de zucht tot sensatie, die in een deel van de pers op de voorgrond komt. Daarnaast zal men echter ook rekening moeten houden met de bij vele instanties bestaande behoefte tot zelfrechtvaardiging, propagandistische invloeden, doelbewuste misleidingen en wat dies meer zij.

De grote vraag is altijd weer: Wat is de waarheid? Meestal ligt die ergens in het geheel verborgen, maar is hetgeen wordt medegedeeld eenzijdig en verwaarloost het zeer belangrijke aspecten van een zaak, terwijl u juist deze mede zoudt moeten kennen om u een beeld te vormen van de werkelijke mogelijkheden, de beslissende omstandigheden en factoren. Wanneer iemand u komt vertellen dat Nederland een nog uitgebreidere reeks van sociale voorzieningen van node heeft, kan ik dit wel met hem meevoelen. Wanneer zo iemand echter beweert, dat deze en andere mensen zonder meer - en, zo wordt geïmpliceerd, ook bij voortdurend - zullen kunnen worden gefinancierd door een eenmalige belastingverhoging van rond 1/4 %, wordt mijn reactie: en da geleufde gij?

Ik tracht bij het beschouwen van de wereld steeds zo reëel mogelijk te blijven. Als geest slaag je hierin meestal beter dan een mens, omdat je objectiever blijft door een minder gebonden zijn aan partij, kerk, staat, wereldbeschouwingen enzovoort. Het beeld dat ik heb van uw wereld, is bijvoorbeeld op het ogenblik hierdoor veel minder gunstig dan het beeld dat u, aan de hand van allerhande publicaties, zou kunnen krijgen. Mij viel bijvoorbeeld op dat, ongeacht een ingrijpen van de zijde van het leger, men in Rusland niet heeft kunnen overgaan tot een wederom geheel van staatswege vooruit geplande productie van verbruiksgoederen. De maatregelen die men nam, waardoor vele industrieën een eigen afzet mochten zoeken en in overeenstemming hiermede zouden produceren, zijn wel officieel deels ingetrokken, maar deze wijze van handelen vindt in de praktijk in steeds sterkere mate voortgang. Dit betekent dat voor het eerst sinds lange tijd in Rusland weer zoiets als prijs- en kwaliteitsconcurrentie is ontstaan. Vanuit het standpunt van staat en partij is deze ontwikkeling niet bepaald aangenaam: het betekent dat er steeds meer oncontroleerbare factoren in de economie worden geïnjecteerd. Aan de andere kant is het voor het Westen aangenaam dat dit gebeurd is. Hieruit zou men immers mogen afleiden

dat een geheel tevoren geplande staatsproductie niet in staat zal zijn op de duur de werkelijke behoeften van een volk te bevredigen.

Een ander typisch verschijnsel van dit ogenblik is het praktisch overal in vele vormen voorkomen van grepen naar de macht. Overal hoor je vertellen dat te veel mensen extreem-rechts denken en dus slecht zijn, dan wel nog extremer links denken en dus nog minder deugen. Nu geloof ik niet zozeer in slechte mensen van een bepaalde confessie of overtuiging. Wel geloof ik in een toenemend fanatisme van mensen die in stellingen geloven die zij niet werkelijk kunnen bewijzen en dezen daarom juist aan anderen op willen leggen. Rechts zowel als links zien wij dit verschijnsel steeds meer optreden. De grote vraag in uw dagen is niet, of bijvoorbeeld een kolonelsregime democratisch is of niet. Wel, of de bevolking zonder een dergelijk regime goed kan leven. Daarbij is dit goed leven natuurlijk afhankelijk van de eisen die de mensen ter plaatste aan het leven plegen te stellen. Je kunt bijvoorbeeld niet zonder meer stellen: wij gaan een nieuwe staat stichten en deze zal een democratie zijn. Indien je iets dergelijks bijvoorbeeld in een sterk onderontwikkeld land zou proberen, zou je uiteindelijk toch weer tot een dictatuur komen. Alleen heeft men dan niet meer de vele ontwikkelingen en vrije mogelijkheden die een absoluut systeem wel kan aanvaarden wanneer het hiervoor zelf aansprakelijk kan worden geacht, maar die niet meer aanvaardbaar worden als overblijfsel van een ander systeem, daar zij dan volgens de heersers te veel gevaar voor verzet inhouden. Wanneer dus iemand u vertelt dat het voor het goed van de wereld is wanneer alle landen zonder meer tot een vrije democratie worden gedwongen, zo doet u er beter aan de bekende kreet aan te heffen: En da geleufde gij?

Overigens blijken de woorden 'vrije democratie' veel misbruikt te worden. Wanneer men beweert dat een land een vrije democratie is omdat er verkiezingen worden gehouden bijvoorbeeld, zal ik pas geloven dat van werkelijke democratie sprake is wanneer ik geconstateerd heb wie voor verkiezing in aanmerking komen. En wanneer ik hoor dat Nederland een werkelijk democratische staat is, wil ik eerst wel eens zien of alle gekozenen datgene wat zij hun kiezers hebben beloofd ook werkelijk met alle middelen ten uitvoer trachten te brengen. En wanneer mij dan blijkt dat men dit in de praktijk niet werkelijk geheel en altijd probeert te doen, is mijn denken: deze mensen laten zich kiezen op een programma en doen vervolgens wat zij zelf dienstig en nuttig achten. Zij zijn geen democratische vertegenwoordigers maar regenten. Van werkelijke democratie is dan geen sprake meer, ongeacht de vele vrijheden die de mensen ook onder een dergelijk bestuur kunnen genieten.

Nederland is trouwens een echt regentenland. Hebt u daarover wel eens nagedacht? Zo werd lang geleden een Floris V vermoord omdat hij in zijn besluiten rekening hield met de behoeften en wensen van het volk en zo inging tegen de wensen van een raad van edelen. Deze beschouwden zichzelf als de werkelijke regeerders en traden in feite op als regenten. In de 17e eeuw is het bestuur van Nederland geheel in handen van bepaalde families. Er is ook dan sprake van duidelijke regentenregeringen. Staatslieden die zich niet voegen naar de wensen van deze families, worden middels intriges uitgeschakeld en vaak zelfs ter dood gebracht. Het fraaie dicht over 'het stokje van Oldenbarnevelt' toont u een van de gevolgen van dit regententreden. Dat in feite de laatste eeuwen bepaalde families en groepen als regenten optreden, zelfs nu nog, zult u in de geschiedenisboekjes moeilijk terugvinden, omdat historici de neiging hebben de waarheid te verkondigen in overeenstemming met het regiem waaronder zij werkzaam zijn. Nu zal men het daarmee bij u niet zo bont maken als men bijvoorbeeld een tijdlang in Rusland deed. Daar betekende een verandering in de regering tot voor kort nog dat de kinderen uit hun geschiedenisboekjes - en de mensen uit hun encyclopedieën - bepaalde blaadjes dienden te verwijderen en in te leveren. Hiervoor kregen zij dan vervangende bladeren en waren zo onmiddellijk op de hoogte van de gedurende die regering ware historische en andere ontwikkelingen. Zover gaat men overigens niet overal. Maar vervalsing van dé waarheid, zelfs wanneer deze historisch is, blijkt toch een algemeen voorkomend euvel.

Wanneer men spreekt over de primitieve bijgelovigheid van de middeleeuwen, zien wij een ander voorbeeld van waarheidsvervalsing. Men vergeet namelijk dat de mensen van die tijd, wat nu

uitvoerig als bijgeloof wordt geëtaleerd, meestal als bijkomstig beschouwd en hun leven daardoor niet lieten regeren, behalve in uitzonderlijke omstandigheden. Op dezelfde gronden kan men degenen die in uw dagen computers gebruiken om beslissingen voor hen te nemen, als bijgelovigen beschouwen en beweren dat de gehele maatschappij door dit bijgeloof wordt gekentekend.

Vanuit hun standpunt hadden de middeleeuwen gelijk: hun denken en geloven beantwoordde aan hun behoeften, en in deze tijd zijn de behoeften anders geworden. Men heeft dankzij de chemische industrieën minder behoefte aan kruidkundigen, en de psychologie heeft, naar men meent, de beïnvloedingen, die in magische formules verborgen zijn, eveneens overbodig gemaakt. Maar veel van hetgeen nu redelijk wordt genoemd en gezien als normaal deel van menselijk leven en denken, zal voor komende geslachten ook slechts 'bijgeloof' zijn. Dit aspect van ontwikkelingen kent men wel, maar wenst men niet onder de aandacht van de mensen te brengen. De geschiedenis leert ons echter, zelfs wanneer zij eenzijdig wordt verhaald, dat de behoefte tot vervalsen van de historische feiten en ontwikkelingen groter schijnt te worden naarmate men de moderne tijd nadert.

De oorzaak van dit laatste verschijnsel is mijns inziens gelegen in het verminderen van de betekenis van afstanden. Men zal steeds korter na het gebeuren van een feit geneigd zijn dit te beschouwen en daarover een mening te geven. Om u een voorbeeld te geven: De Boston Tea Party was groot nieuws, dat eest na maanden bekend werd in Engeland en eerst ruim 6 maanden na het gebeuren zo algemeen bekend werd dat het ook bij het volk reacties uit kon lokken. De bewindvoerders hadden niet de mogelijkheid tot onmiddellijk ingrijpen, maar daar tegenover weer alle tijd hun houding tegenover het publiek te bepalen. Wanneer in uw dagen een staatsman op een publieke plaats per ongeluk een wind laat vliegen, staat het morgen reeds in alle kranten, weet eenieder erover mee te praten en geeft eenieder daaraan reeds een eigen uitlegging. Overigens ben ik van mening dat u behoefte hebt aan kleurrijke politieke figuren en meen ik, dat men een schoenklopper als Nikita bijvoorbeeld in de U.N. best zou kunnen gebruiken om de vele schijnargumenten en holle rethoriek kapot te hameren. Ja, volgens mij heeft elk parlement behoefte aan dergelijke figuren. Al is dit uit de aard der zaak mijn mening, die door de politici waarschijnlijk niet gedeeld zal worden.

Ik meen te mogen stellen, dat juist de noodzaak tot onmiddellijk reageren heeft gevoerd tot een toenemend eenzijdige voorlichting die het nadeel met zich brengt dat de werkelijke feiten en hun betekenis in een overvloed van publiciteit niet meer aan bod komen. Hierdoor ontstaat een reeks van misleidingen die voor de mensen gevolgen hebben, die onaangenaam zijn voor velen, en de verhoudingen vertekenen. Ik geef een onschuldig voorbeeld: Op de televisie wordt een zeer progressief programma uitgezonden. Geen bezwaar op zich. Nu kijken hiernaar echter de voorlichters, die u kent onder de naam recensenten, de mensen die u later vertellen of u iets nu mooi moogt vinden of niet. Deze mensen zien dag in dag uit dezelfde situaties in vele series onder verschillende titels vertoond. Zij horen steeds weer dezelfde uitspraken en zien steeds weer andere helden dezelfde onmogelijke stunts uithalen in verhalen die allen volgens hetzelfde patroon worden gemaakt. Voor hen is dit werk en zij zullen zich dus verheugd tonen eindelijk eens iets anders, iets frissers op de buis te zien. Voor hen kan een vertoning zonder rijm of reden een uitdaging vormen en hen zo er toe brengen daarover te schrijven: 'Eindelijk bracht de televisie eens iets anders, iets beters. Wij hopen meer dergelijke uitzendingen te zien'. Dat 99 van de 100 mensen onmiddellijk met een licht gevoel van misselijkheid de knop omdraiden, is hen niet bekend of speelde voor hen geen rol. Op grond van de recensies komen nu de uitvoerenden en andere belanghebbenden meer zendtijd eisen voor gelijksoortige programma's. Ik zou dit alles goed kunnen keuren wanneer er voldoende mensen achter dergelijke dingen zouden staan. In de praktijk blijken echter vele mensen zoiets niet werkelijk te appreciëren. Zij doen alleen maar alsof uit een verkeerd begrepen snobisme, hopende zich door hun oordeel onder een elite te kunnen scharen. Zij nemen daarbij aan dat het oordeel van experts altijd juist zal zijn.

Deze mensen vergeten dat in Rotterdam een Vermeer hangt, die door een zekere van Meegeren werd geschilderd, maar door vele experts werd geroemd als een nieuw ontdekt meesterwerk van de oude meester. Lange tijd bevestigde men de waarde van het stuk en menige expert die het eens had geroemd, zou er alles voor over hebben gehad de bekentenis van de werkelijke schilder terzijde te kunnen vegen, om zo de onfeilbaarheid van eigen oordeel te blijven bewijzen. De wijze waarop vele experts zelfs na de bekentenis artikelen bleven publiceren om te bewijzen, dat de schilder loog, maakt duidelijk, hoe dergelijke gevoelens van belangrijkheid een dergelijke behoefte aan een soort persoonlijke onfeilbaarheid, de werkelijkheid van kleur kan doen veranderen.

Hetzelfde is het geval wanneer een politicus spreekt: Hij zal op zijn woorden en werken vooral commentaar krijgen van andere politici en van in het vak gespecialiseerde mensen. De reacties die hij kenbaar ontvangt, laboreren dus veelal aan eenzelfde eenzijdigheid als zijn eigen redeneringen en handelwijzen. Maar de politicus zal dit alles beschouwen als een reactie van het gehele volk, dat misschien zelfs van de zogenaamd verklarende en ontledende artikelen weinig of niets zal begrijpen. De kreet om politieke duidelijkheid heeft bijvoorbeeld voor de politici mogelijk wel tot een grotere duidelijkheid gevoerd. Maar hun duidelijkheid is zo politiek geuit, dat het geheel voor de gewone man eigenlijk nog onduidelijker en onoverzichtelijker is geworden dan voorheen.

Dit lijkt mij niet erg aanvaardbaar. Ik, als geest, zie naar uw wereld en tracht voor mijzelf de feiten daarvan te zien. Ook naar feiten die men niet openlijk bekend pleegt te maken. Dan blijkt mij bijvoorbeeld dat de USA de oorlog in Vietnam niet onmiddellijk durft beëindigen, omdat hierdoor de economie in eigen land een te grote klap zou krijgen. Men heeft daar een bij geleidelijke vermindering nog minstens 5 jaren durende oorlogsinspanning nodig, omdat zonder dit de productie van de vele artikelen die nu nog steeds naar Vietnam vloeien, zou stokken en men met een te groot aantal werklozen zou komen te zitten op korte termijn. Dit zou vooral de centrale staten van het land, die merendeels toch reeds isolationistisch zijn ingesteld, treffen. Wat zowel politiek als economisch een grote slag zou betekenen. Daarom kan men zelfs op de meest redelijke voorstellen voor een werkelijke vrede eenvoudig niet positief reageren.

Een ander voorbeeld van de werkelijkheid, zoals die zich aan mijn wezen voordoet: Ik zie dat er zogenaamd sprake is van een muntwaardevermindering – inflatie - in vele landen. Voor ons is geld uit de aard der zaak niet van belang, maar voor de mensen betekent het veel, dus gaan wij na wat hiermede gebeurt. Na onderzoek blijkt ons nu dat de koopkracht van vele munten de laatste tijd weer stijgende en niet feitelijk dalende is, ongeacht de algemeen kenbare inflatoire tendenzen. Hoe dit mogelijk is? De mensen hebben minder geld om te besteden door toenemende lasten. Zij besteden hun inkomen dus zorgvuldiger. Dit betekent dat producten die men eens voor een luxueuse prijs zonder meer kon afzetten, daarvoor nu niet meer aan de man te brengen zijn. Willen de producenten echter door blijven draaien en hun investeringen rendabel blijven maken, zo zullen zij hun product dus eigenlijk voor een wezenlijk lagere prijs moeten aanbieden, dan wel de kwaliteiten daarvan opzienbarend verhogen. In Nederland is een dergelijke ontwikkeling in de textielsector en de sector van de elektrische apparaten te verwachten. Ik noem er twee die binnenkort opvallende verlagingen zullen tonen.

Er is dus werkelijk wel iets vreemds aan de gang: het geld wordt steeds minder waard, maar de koopkracht ervan stijgt op sommige gebieden. Wil men dit politiek bezien, dan zijn geheel tegengestelde meningen hierdoor mogelijk. De een zal zeggen dat men naar de ondergang snelt. Dat is dan iemand die een eigen kapitaal heeft of voor bezitters opkomt. De ander zal zeggen dat de welvaart juist stijgt. Dat is dan iemand die vooral met de ontvangers van een wekelijks inkomen uit arbeid te maken heeft. Hieruit blijkt dat geen van de twee groepen werkelijk gelijk kan hebben, maar dat er een door beide groepen niet beseft of verzwegen verandering van waarden aan de gang is. Kijk ik bijvoorbeeld naar West-Duitsland dan valt mij op, dat hier, zoals in anderen landen, een toenemende neiging bestaat van kleine fanatieke groepen om zich tegen

de gehele gemeenschap en de daarin geldende maatstaven te verzetten. Dit verzet komt in Duitsland wat meer geordend naar voren dan bv. in België of Frankrijk.

Aan de andere kant is wel zeker dat het gebrek aan begrip voor de toestand en bewuste medewerking van arbeiders de laatste tijd heeft gevoerd tot een aanmerkelijke kwaliteitsvermindering bij vele Duitse exportproducten. De Westduitse economie zal hieronder niet onmiddellijk te lijden hebben, daar gemeenlijk de orderportefeuille nog groot genoeg is. Maar de attractie van het Duitse product als werkelijk kwaliteitsproduct neemt af en de aanvraag voor deze producten wordt dan ook langzaam maar onophoudelijk minder. Dit betekent dat een sluipende crisis zich nu reeds in dit land aandient. Men zal in vele gevallen de productie moeten gaan beperken, zal niet meer in staat zijn voorgenomen uitbreidingen volgens plan te volvoeren. Dit betekent dat men, ook wat de loonstijging betreft, enige matiging zal moeten betrachten, terwijl de arbeider juist weer meer bewust en plichtsgetrouw zal moeten gaan werken om de kwaliteit van de producten niet nog verder te doen dalen. Een van de bedrijven, die reeds nu de vermindering van orders voelt, is de Volkswagen Werke. Deze autofabriek ontdekt dat deze overal veel gevraagde wagens langzaam minder in tel zijn, zodat de afzetmogelijkheid slinkt en niet kan worden opgevangen door het lanceren van andere en betere typen.

Als je dit alles nagaat blijkt, zelfs alleen uit de genoemde feiten, dat de wereld er in werkelijkheid toch wel wat anders uitziet dan het beeld dat men van officiële en deskundige zijde de mensen zo graag voortvoert. Men zal zich steeds meer af gaan vragen wat er werkelijk gaande is in de wereld. Hierbij zal blijken dat een van de belangrijkste ontwikkelingen van deze dagen voortkomt uit de nu geldende verhoudingen tussen werkgever en werknemer. Dit geldt over de gehele wereld, tot in de Sovjetunie en Rood China toe. Lange tijd was er een toenemende neiging om te stellen, dat de arbeiders het geld voor hun werkgevers verdienen, zodat de werkgevers in feite leven ten koste van de werknemers. De arbeiders beseffen veelal niet, hoe beperkt waar een dergelijke stelling is. De werkgever op zijn beurt kan even terecht stellen dat de arbeider alleen dank zijn investeringen en voortdurende zorgen in staat is zijn brood te verdienen.

De onjuiste voorstelling omtrent de betekenis van de arbeider heeft gevoerd tot het stichten van vakbonden die oorspronkelijk opkwamen voor de arbeiders, maar zich terwijl de arbeiders in wezen voor de leiding van de bonden onverschilliger worden, zich meer als een soort openbare machtslichamen zijn gaan gedragen. Het resultaat is dat over de gehele wereld de macht van de arbeiders niet meer optreedt als uiting van werkelijke onderlinge solidariteit, maar eerder kenbaar wordt als de uiting van een consortium dat de werknemers beheerst en middels afpersingstechnieken van niet altijd even edele aard in de eerste plaats voor zich en pas in de tweede plaats voor de arbeiders, voordelen weet af te dwingen. Opvallend hierbij is dat de vakbonden in steeds meer landen koopbaar worden, zodat de betrouwbaarheid van die bonden in vele landen niet groot is. In Nederland gaat het wel, maar in Engeland is de zaak slecht en in Italië zijn vele vakbonden, waaronder ook uiterst linkse, geheel onbetrouwbaar en voor de meestbiedende te koop.

Bezie ik de wijze waarop de moderne mens zijn behoeften heeft geformuleerd - en dus zijn levenspeil vaststelt -, zo valt mij op, dat de behoeften kunstmatig worden opgeschroefd, terwijl bij het vergroten van de uitgaven van de enkeling vaak zelfs dwangmaatregelen worden gebruikt. Om u een enkel voorbeeld te geven: Nederland 'schakelt over op aardgas'. Dit is voor de gewone gebruiker niet werkelijk veel voordeliger. Men verplichtte de mensen echter wel over te gaan op aardgasapparaten, waarbij ombouw vaak zodanig onvolledig of slecht werd gedaan dat de aankoop van nieuwe apparaten binnen afzienbare tijd onvermijdelijk wordt. Nu gaat men, middels tarieven en andere minder opvallende manipulaties verder, en wil de mensen dwingen in de richting van een aardgasverwarming. Dat wil zeggen dat bepaalde industrieën en dienstverlenende bedrijven zichzelf bevoordelen door in feite een soort dwang uit te oefenen in de richting van een voor hen aanvaardbaar verbruik.

Denk niet dat dit alleen zo gebeurt en op dit terrein. Een ander voorbeeld mag zijn dat men verzekeringen eist van alle mensen, waardoor het winstpercentage van de verzekeraar veel zekerder wordt en mogelijk ook hoger komt te liggen. In enkele landen is men op het ogenblik zelfs bezig om, naast de verplichte w.a.-verzekeringen, ook nog een tegen eigen schade verzekerd zijn toe te voegen - zelfs indien men daarin, een zeer hoog bedrag eigen risico - zogenaamd om de premie laag te houden - opneemt. Bij een goed functionerende en algemene w.a. verzekering zoals die voorgeschreven is, zou echter mijns inziens een verdergaande schadeverzekering overbodig moeten zijn, zonder dat men met een wettelijk voorschrift in dit land in feite de burgers onnodige lasten opdwingt. Vele producten worden de mensen als het ware opgedrongen, of op kosten van allen voor de kopers bijzonder aantrekkelijk gemaakt. Denk aan de invoering van kleuren-televisie.

Het gevolg is dat steeds meer weerstanden rijzen tegen de verbruiksmentaliteit die zo werd geschapen. Een vooral voor uw dagen typerend iets, dat geheel niets te maken hoeft te hebben met een mogelijk verder gaan van de gemiddelde geestelijke bewustwording. Ik wil dit er eigenlijk wel in zien, maar vrees dat ik hiermede in mijn eigen richting eenzijdig interpreteer. In ieder geval zien wij een toenemend verzet tegen eenieder die dwingt, die zegt, of laat voelen, dat je iets móét. Er is te veel dwang geweest in de laatste tijd en het gevolg is, dat steeds meer mensen voor zich onredelijk veel vrijheid opeisen. Ook dit geldt voor de gehele wereld, ofschoon enkele zeer onderontwikkelde landen en enkele feitelijk nog koloniaal geregeerde landen hierbij nog wel een uitzondering plegen te vormen. Ik doel hierbij niet alleen op landen als bijvoorbeeld Angola, waar vrijheidsdrang in feite alleen maar een andere en nog verdergaande vorm van gebondenheid betekent, maar evenzeer op landen als Venezuela, Bolivia en dergelijke .

Ziende hoe de drang naar hetgeen men vrijheid noemt zich nu pleegt te uiten, kom ik tot de conclusie dat dit een probleem vormt dat voor de heersende machthebbers alleen maar oplosbaar zal schijnen middels oorlog. Het is niet meer mogelijk in deze tijd met werkelijk succes voor langere tijd een staat van beleg af te kondigen en te handhaven in de meeste landen: te schadelijk voor de economie, terwijl er bovendien vele politiek minder aangename consequenties aan verbonden zijn. Om een langer durende beknotting van persoonlijke vrijheden boven het gebruikelijke door te kunnen zetten, heeft men een dreiging van buitenaf nodig. In vele gevallen is een conflict voor de machthebbers de juiste weg om productie, afzet en burgers voldoende onder controle te kunnen houden. Dit zou een verklaring kunnen vormen voor het mijns inziens onnodig handhaven van de zogenaamde koude oorlog tussen Oost en West. Want ook deze koude oorlog kan aanleiding vormen voor maatregelen en scheidt een schijnbare productienoodzaak, terwijl je door te verwijzen naar verraad, werken voor de tegenpartij enzovoort een intimidatiemogelijkheid verwerft die het mogelijk maakt eenieder met desnoods strenge maatregelen te dwingen, zonder dat anderen in verzet komen. Niet voor niets maakt men in vele landen tegenstanders uit voor communisten of kapitalisten, zonder ooit met de feiten rekening te houden. Toch blijken zelfs deze methoden keer op keer te falen, daar steeds meer mensen proberen om, ondanks alle eenzijdige voorlichting, tot een zelfstandig denken te komen. Wat de vraag doet rijzen of er werkelijk van een geestelijke vernieuwing in deze wereld sprake zou kunnen zijn.

Daar in uw dagen polling institutes, marktonderzoek en opiniepeilingen overal optreden, hebben wij deze techniek eens voor een ogenblik ook van onze zijde gebruikt. Wij kwamen tot de conclusie:

Religieusiteit is bij de jongeren toenemende. De confessionele vormen van religieusiteit blijken echter ongeveer gelijk te blijven, waarbij het praktisch volbrengen van alle opgelegde verplichtingen echter weer afneemt. Wij ontdekten dat de neiging het bovenzinnelijke en bovenzinnelijke geheel te verwerpen vooral bij de jongeren sterk afneemt. Wij hebben daarnaast een overal toenemende interesse geconstateerd voor alles wat eens occult werd genoemd en menen op grond hiervan te mogen stellen dat er zeker onder de hedendaagse jeugd een proces

van vernieuwing aan de gang is dat niet het doel heeft alle oude waarden zonder meer op zij te zetten, maar kennelijk wel in de richting streeft van een overbruggen van tegenstellingen. Dit laatste vooral ten aanzien van de waardevolle religieuze en occulte waarheden die op deze wereld in vele vormen tot uiting komen. Dat de gezagsdragers in de verschillende groepen en kerken juist wel trachten die tegenstellingen feitelijk te handhaven en overbrugging van tegenstellingen feitelijk onmogelijk te maken, moet je hen dan maar niet al te kwalijk nemen.

Voor hen gaat het ook om de macht. Om u hiervan een voorbeeld te geven: In de kerk van Rome hebben wij in feite te maken met een wereldrijk dat vele burgers, maar geen land heeft. Dit rijk is gebaseerd op een orde, die wel degelijk met de beste bedoelingen een versie van christendom verkondigt en dit plus de macht als een *raison d'être* beschouwt. U zult begrijpen dat een dergelijke organisatie zichzelf onmisbaar acht om de waarheid in stand te houden, die door de leden krachtens hun behoren tot de organisatie wordt beleden en verkondigd. De houding van de oversten is dus wel begrijpelijk. Aan de andere kant zien wij in deze dagen steeds weer dat de geloofswaarheid en praktijk ook zonder gezag levend kan zijn en blijven. Iets, wat uit de aard der zaak voor Rome en vergelijkbare centra van geloofsmacht onaanvaardbaar is. Er zullen echter steeds meer mensen komen die erkennen dat registratie en formulering bijkomstigheden zijn, daar het hen vooral om het - innerlijke - geloof zelf gaat. Dit lijkt mij trouwens ook de meest juiste instelling. Dit betekent niet dat de mensen daarom in hun denken minder katholiek rooms of gereformeerd hoeven te zijn, maar zij kunnen nu gezamenlijk zoeken naar de beleving van het christendom. Voor vele moderne mensen gaat deze werkelijke beleving - ook in de praktijk - voor. Eerst daarna zijn zij eventueel bereid zich ook bezig te houden met de organisatorische kwesties en bijkomende dogmata.

Ik meen dat dezelfde tendens ook duidelijk kenbaar wordt bij vele jongeren die zich uiterlijk van het christendom hebben afgewend - mogelijk als protest tegen de zogenaamde christelijke maatschappij waarin zij leven. Zij zoeken het eerder in de richting van zen, yoga en andere oosterse disciplines. Ook hierin zijn echter grote waarheden en waarden tegenwoordig. Op het ogenblik dat ook hier de jongeren niet meer zoeken naar de tegenstellingen tussen de leer en de maatschappij, maar streven naar het waarmaken van de hoofdprincipes van de gekozen richting die ondanks andere formuleringen vaak stroken met ook de christelijke hoofdbeginselen, zo moet er toch sprake zijn van iets wat men een geestelijk *réveil* zou kunnen noemen. Ik meen dan ook sporen te zien van een geestelijk ontwaken, waarbij een geheel nieuwe nadruk op geestelijke waarden blijkt te worden gelegd. Zo zie ik het. Maar ik geef toe dat ik mij hier zou kunnen vergissen. Want het gaat het om geestelijke bewustwording. Voor mij nu is dit zeer belangrijk, ik werk ervoor, streef ernaar. Daarom moet ik u waarschuwen dat ik bij interpretaties in deze richting misschien toch wat eenzijdig en mogelijk te optimistisch ben. Met het geven van deze waarschuwing heb ik iets gedaan dat volgens mij eerlijk en noodzakelijk is. Ik betreur het daarom dat niet allen in dergelijke gevallen een dergelijke waarschuwing geven.

Gaan wij nog eens na wat u te horen krijgt over bijvoorbeeld de werkelijkheid ten aanzien van de Nederlandse begroting, dan blijkt dat de voorlichting en reacties ook hier sterk misleidend zijn. U krijgt steeds weer de indruk dat er enorm veel kan worden gedaan met al dat geld en dat de verdeling daarvan een kwestie van beraad en keuze is. Dit is niet juist. Uitgaande van een gelijkblijven van de belastingopbrengsten is er op het ogenblik minder dan werkelijk beschikbaar voor andere toewijzingen of nieuwe maatregelen. De rest is, vaak jaren geleden, reeds gefixeerd. Men heeft reeds lange tijd geleden vastgelegd dat men deze gelden voor bepaalde doeleinden zou besteden. Zoveel invloed op de besteding hebben dus de kamerleden, ondanks alle debatten, niet werkelijk. Misschien zou men eens na kunnen gaan, of al die reeds vastgelegde bedragen nog wel op nuttige en werkelijk dienstige wijze besteed worden. Maar dat doet men zelden. Het denkbeeld: 'het is er nu eenmaal, dus moet het maar zo blijven', treffen wij overigens ook elders vaak aan. In landen als Spanje, Italië, Griekenland, zo goed als bepaalde kringen in uw eigen land, kunt u constateren dat de mensen vooral gedreven schijnen te worden door een behoefte, alles wat er is, ook te handhaven. Dit zijn de mensen, die zeggen: 'Laat ons

voorwaarts gaan', om vervolgens de rug naar de toekomst te keren en sturende naar het verleden uit te roepen: nu zien wij goed wat er moet geteuren. Wat natuurlijk kolder is.

Maar de voorlichting is voor een groot deel in handel van dergelijke mensen. Zij menen dat wat in het verleden was mogelijk aangepast dient te worden, maar dat het toch werkelijk niet op een geheel andere wijze kan; dat alles wat nu bestaat ook in de toekomst onmisbaar zal zijn. Zoals vele mensen er van uit schijnen te gaan dat zij, als deel van een instantie, onfeilbaar dienen te zijn. U dacht misschien dat de paus de enige was die onfeilbaar wil zijn. Ik ken er wel meer die op hun terrein de neiging hebben een gelijksoortige onaantastbaarheid voor zich op te eisen. Wat dacht u van Witteveen, Veringa, Klompé, om Luns niet te vergeten? Want zij doen alles wat maar mogelijk is om te voorkomen dat zou kunnen blijken dat zij zich eens een keer vergist hebben, zelfs wanneer dit anderen grote schade berokkent of het continueren van een onrecht betekent. En dit zijn dan alleen maar publieke figuren. Maar achter hen schuilen ambtenaren die de onfeilbaarheid van hun instantie nog veel strakker trachten te handhaven. Ik wijs nu in de eerste plaats op Nederland, alweer omdat u de situatie hier het beste kent. Maar in elk land treft men dezelfde tendenzen aan.

Het zal u duidelijk zijn dat, zo dergelijke mensen met iets aan komen dragen en stellen dat dit de waarheid is, je niet zonder meer aan kunt nemen dat dit ook klopt. Zelfs wanneer deze mensen komen met een statistiek van het C.B.S., kun je die niet zonder meer als bewijs aanvaarden, maar moet je je afvragen hoe en onder welke omstandigheden die statistiek tot stand is gekomen. Want indien je dit niet weet, kan ook een statistisch gegeven zozeer misleiden dat het in feite tot een leugen wordt. Je kunt alles uit zijn verband halen en als bewijs hanteren. Zoals sommige mensen de bijbel plegen te onttakelen om met roterende spreuken vervolgens hun gelijk aan te tonen. Ik heb trouwens gehoord dat er in uw land een dominee is die zich op verondersteld bijbelse gronden tegen inentingenzovoort verzet en ongeacht de gevolgen voor zijn leringen nog steeds meent gelijk te hebben, want alles wat gebeurt is immers de wil van de Heer. Met andere citaten uit dezelfde bijbel, hetzelfde nieuwe testament zou je misschien ook het tegendeel kunnen bewijzen, maar voor een dergelijk bewijs zou de man toch doof zijn want hij gelooft nu eenmaal op een bepaalde wijze en is ervan overtuigd dat elke poging dit geloof aan een nadere beschouwing te onderwerpen op zich reeds een duivelse list moet betekenen. Geloof, meningen, stellingen brengen kennelijk een neiging voort de werkelijkheid maar wat aan te passen. Juist daarom zal men in uw dagen vooral naar de feiten moeten zien en zich steeds weer af moeten vragen: wat is de werkelijkheid in dit verband?

U kunt schreeuwen om meer ontwikkelingshulp. Dat is op zich zeker niet slecht. Maar is een groot deel van deze ontwikkelingshulp nu ook werkelijk geschikt om iets tot stand te brengen, waaraan de landen die onderontwikkeld heten te zijn, ook werkelijk iets hebben? Steeds weer blijkt ontwikkelingshulp voor een groot deel te bestaan uit het leveren van producten, voedingsmiddelen enzovoort, waardoor de eigen ontwikkeling van het land in feite eerder vertraagd dan verbeterd wordt, terwijl daarnaast kennis wordt geleverd op een wijze die niet past bij de werkelijke behoeften en mogelijkheden van het betrokken volk. Men sticht industrieën en vergroot zo de werkgelegenheid, maar blijft gelijktijdig een groot deel van de winsten, die op het product gemaakt worden, uitvoeren, zodat het land steeds meer onder de invloed van de producent komt te staan. In andere gevallen wordt wel werkelijk goede hulp geboden, maar vraagt men stilletjes in ruil voor die hulp bepaalde voorrechten op handelsgebied, exploitatievergunningen, enzovoort. Ik ben bang dat een groot deel van de zo sterk gepropageerde ontwikkelingshulp die naam in feite niet werkelijk verdient. Indien men u dus voorhoudt, dat - mede dankzij uw bijdragen aan het staatsinkomen, - de ontwikkelingshulp uitgebreid dient te worden, zou u wel eerst eens moeten vragen precies te mogen weten wat er met alle geld, die tot nu toe daarvoor uitgetrokken is, in feite is gebeurd. En neem dan geen genoegen met de uitspraak dat een groot deel daarvan middels internationale instellingen werd verdeeld. U moet eerst weten wat er feitelijk met alle middelen is gebeurd, voor u kunt weten, wat werkelijk nuttig en nodig kan zijn. Ook hier moogt u niet afgaan op edele leuzen, maar dient u een eigen visie te hebben.

In uw dagen is het noodzakelijk kritisch te denken. Vraag u af wat er werkelijk aan de hand is, zelfs wanneer het bijvoorbeeld de recente uitbarsting van de Vesuvius betreft die wij overigens ongeveer één en een half jaar geleden reeds voor deze tijd voorspelden. Wat is er in feite gebeurd? Touristen hebben moeilijkheden gehad, maar verder is er niet veel aan de hand, hoort men dan. Toch werd door deze uitbarsting reeds het voortbestaan van een reeks wijngaarden en een tuinbouwgebied in gevaar gebracht. Dit betekent op het ogenblik armoede voor rond 1200 mensen. Maar er kan nog meer gebeuren - volgens mij zal er ook in deze streek nog heel wat meer schade ontstaan in de loop van het jaar. Zoals men kan zeggen dat een aardbeving niet zo erg is. Denk aan Los Angeles. Er zal hier een tweede beving komen - en dat zal heus geen 6 maanden op zich laten wachten. Deze beving treft een gebied van San Fernando Valley via Los Angeles tot San Francisco. Misschien zal men ook dan zeggen dat de feitelijke schade wel meevalt. Toch heeft de beving in Los Angeles grote moeilijkheden veroorzaakt door schade aan verkeersmogelijkheden. Dit betekende weer dat ettelijke bedrijven aldaar in zeer grote moeilijkheden kwamen te verkeren door de moeilijkheden die het personeel nog steeds ondervindt bij het benaderen van deze bedrijven. De zaken kunnen niet tijdig afgewikkeld worden, vaak kan een bedrijf alleen functioneren door vele extra kosten voor vervoer en vergoeding voor langere arbeidsuren uit te keren. Dit beïnvloedt de economie en daarmee het welzijn van tienduizenden mensen. Het aantal werkelozen in deze stad is dan ook sinds de beving aanmerkelijk opgelopen.

Bezie de feiten, maar ook de samenhangen waardoor u de werkelijke betekenis beter kunt overzien. Want juist deze wordt u door de voorlichters vaak onthouden. Ook in uw eigen land zal blijken dat schijnbaar onschuldige dingen een heel grote invloed kunnen hebben. Voorlichters brengen u er vaak toe u druk te maken over in feite onbelangrijke dingen, zodat u het werkelijke belangrijke over het hoofd zult zien. Neem bijvoorbeeld de echtscheidingswet. Daarover wordt veel gepraat, ofschoon zij in wezen alleen wat wettelijke duidelijkheid brengt in situaties die tóch reeds voorkomen. Stel daartegenover echter dat men in uw land besluit industriële vestiging in bepaalde streken van uw land nog verder aan te moedigen. Dit voert tot een milieu-aantasting, die zoveel voorzieningen noodzakelijk gaat maken dat de belastingbetaler de kosten daarvan zeker niet zal kunnen dragen. Het gevolg is dat de bedrijven zelf steeds meer geld moeten besteden om hun afvalstoffen op aanvaardbare wijze weg te werken.

Dit betekent in vele gevallen dat deze bedrijven niet meer zakelijk gezond kunnen verder werken. Maar men heeft op de geschapen werkgelegenheid leren rekenen. Het gevolg is een crisis die de gehele economie van het land aantast. Want niet-rendabele bedrijven blijven niet voortbestaan. Maar ondertussen is vaak aan flora en fauna, aan het menselijke milieu, eveneens onherstelbare schade toegebracht. Zodat men voor enkele jaren winst en werk in feite zijn gehele toekomst op het spel heeft gezet. Ook de mogelijke industrialisatie kent zijn grenzen, hoeveel welvaart men er ook van hoopt te trekken. Denk zelf na, neem geen genoegen met hetgeen de voor u als deskundigen optredende mensen beweren. Ga na wat zij niet zeggen, waar deskundigen strijden, en u zult weten wat er werkelijk aan mogelijkheden en gevaar bestaat.

Wanneer je zegt dat er een leven na de dood is, zo zijn er heel wat mensen die spottend reageren met een: en da geleufde gij? Anderen geloven wel in een voortbestaan, maar reageren op de verklaring dat er geen traditionele hemel of hel bestaat, zodat de mens na de dood met eigen kwaliteiten en eigenschappen voort zal leven en daarbij zichzelf, zoals hij werkelijk is, zal moeten aanvaarden of verwerpen en wegluchten voor het Licht; dan is de reactie evenzo. Dit mag menigeen ergerlijk lijken, maar erg is het niet. Dat een waarheid niet aanvaard wordt, verandert daaraan immers niets? De waarheid zal eens manifest worden, of zij nu en op dit ogenblik bewijsbaar is of niet. Maar op het ogenblik dat je het mensen kwalijk neemt dat zij die waarheid niet zonder meer erkennen en hen dus het recht wilt ontzeggen zelf te denken, verwijderd men ofwel zichzelf uit de gemeenschap, dan wel tracht men de anderen te beheersen. En dit laatste

is het ergste, want op de duur zul je dan anderen hun denkvrijheid zover willen ontnemen dat vele denkbeelden en ontwikkelingen, die voor het geheel van de mensheid belangrijk zouden zijn, hierdoor voorlopig achterwege zouden kunnen blijven.

Je moet dus, ook ten aanzien van jezelf, ten aanzien van je eigen waarheid altijd kritisch blijven. Wanneer iemand tegen u zegt dat hij de kandidaat is die ervoor zal zorgen dat al uw problemen opgelost worden, reageert u immers ook met een: da geleufde gij? Want u weet te goed dat zelfs een partij met 30 zetels in de kamer haar beloften niet waar kan maken, maar alleen anderen kan helpen iets waar te maken, waarmee eigenlijk niemand geheel tevreden zal zijn. Maar waarom zou u dan aannemen dat uzelf anders bent? En ook wanneer iemand u morgen komt vertellen dat er maar één geloof goed en noodzakelijk is in het land, zodat men daarvoor dient te strijden, zou u moeten reageren met een: en da geleufde gij? Want ieder mens heeft het recht te leven en te denken volgens eigen innerlijke waarheid, zolang hij dit niet op kosten van anderen doet. U moet proberen uzelf eens niet te zien, als de rechter over, of de voogd van anderen die u moet leiden, terwijl u zelf nog niet instaat bent over de kleine dingen van het leven heen te stappen.

Waarom zijn er zoveel mensen die u de vrijheid niet willen laten zelf te denken, mensen die u bewust verkeerd of onvolledig voorlichten? Omdat zij zo bezorgd zijn voor het geestelijk heil van een volk? En da geleufde gij! Zij reageren eerder zo omdat zij bang zijn dat hun geloof, leven en werken toch wel eens minder waard zouden kunnen zijn dan zij veronderstelden. Zij handelen zo, omdat zij bang zijn dat de maatstaven die voor hen zekerheid en veiligheid betekenen - ook psychisch - op een gegeven ogenblik illusies zullen blijken te zijn.

Wanneer mensen voortdurend bezig zijn je dom te houden en je leven met hun verbodsbepalingen en betuttelingen proberen te beheersen, zo mogen zij stellen dat zij dit goed bedoelen, maar er zal altijd nog iets anders achter schuilen. Iemand die goed wil doen, zal altijd positief reageren. Hij zal desnoods afbreken maar eerst enkel dan wanneer hij duidelijk kan maken wat er voor het gesloopte in de plaats zal komen én wanneer dit het geval zal zijn. Iemand die werkelijk positief is, zal niet komen vertellen: 'Dit is zo slecht, dat wij het moeten slopen. Later zien wij wel weer verder, dan komt, er vanzelf wel weer wat anders voor'. Kijk maar naar de moderne steden, waar de bestuursapparaten op deze laatste wijze reageerden: die steden zien eruit als een mens met een getrokken rot gebit, waarvoor nu geen passende prothese te maken blijkt te zijn. Wees reëel. Wanneer je werkelijk iets wilt doen voor anderen, zul je trachten hen iets meer te geven, niet hen iets te nemen terwijl je daarvoor niets in de plaats kunt stellen wat voor hen aanvaardbaar is. Wanneer de mensen achter dingen aanlopen die je gevaarlijk of verkeerd acht, moet je proberen iets te vinden waar zij nog liever achteraanlopen, niet onmiddellijk alles verbieden.

Wanneer men dit in voorlichting en de gehele communicatiesfeer van deze wereld zo weinig aantreft, komt dit volgens mij voornamelijk, doordat men voortdurend bezig is anderen en mogelijk zelfs zichzelf te misleiden. Deze misleiding kunt u terugvinden in elke krant, in elk televisie -of radioprogramma, ja, in elk communicatiesysteem dat maar denkbaar is, tot in het koffiepraatje van buurvrouwen toe. Wanneer wij uitgaan van deze misleidingen als essentieel voor het voortbestaan van de maatschappij, haar zien als een essentieel deel van een groeien naar hoger bewustzijn, zal ook de hoogste macht ons, wanneer wij aankomen met onze verklaringen en zelfrechtvaardigingen antwoorden: 'En denk je dat nu werkelijk?'

Mensen zowel als geesten hebben tot taak iets op te bouwen. In de eerste plaats zichzelf, maar dan als deel van een geheel en niet tot een alleenstaande toren van deugd die boven alles uitrijst, tot hij topzwaar onder de lasten van de rotte maatschappij aan zijn voet toch weer ineens stort.

Elk geloof, zo wordt wel gezegd, wordt mede bepaald door de maatschappij waarin het zijn rol speelt. Wanneer je die maatschappij een betere, eerlijker inhoud geeft, zal ook het menselijke

geloof eerlijker worden, zullen vele pretenties in esoterische scholen wegvallen en kan men komen tot een werkelijke opbouw van hogere waarden. Zodra wij een pretentie hebben die wij niet werkelijk waar kunnen maken, lopen wij gevaar de werkelijkheid uit het oog te verliezen. Juist in esoterie en godsdienst is het zeer belangrijk dat wij eerlijk tegenover onszelf staan. Elk contact met iets, wat wij het Hogere noemen, moet gebaseerd zijn op eerlijkheid, opdat wij de werkelijke betekenis daarvan in onszelf zullen kunnen beleven.

Ik meen dat een wereld waarin die eerlijkheid normaler wordt, de mens zal helpen ook in zijn innerlijk leven afstand te doen van zelfvergoeilijking, zelfbedrog, het verwerpen van delen van de waarheid enzovoort. Dit zal hem mijns inziens met zijn innerlijke werkelijkheid op een reëlere wijze confronteren. En juist de mens, die de krachten, die in hem berusten, als werkelijkheid aanvaardt en ondergaat, zal daaruit een begrip kunnen putten, dat niet blijft stilstaan bij de pretentie een esoterisch geheim te kennen, of de enige ware artikelen des geloofs te verkondigen. Alle uiterlijke vastlegging en omschrijving van geloof is trouwens volgens mij overbodig op het ogenblik dat een innerlijk besef is ontstaan, waarin ook een contact met God, met het Hogere, een rol speelt. Er is behoefte aan meer werkelijkheidszin, meer begrip voor werkelijke mogelijkheden en omstandigheden. En dat bereik je het best wanneer je, net zo goed wanneer anderen iets stellen, als wanneer je zelf weer een klakkeloos iets beweert, onmiddellijk de schampere opmerking maakt: en da geleufde gij?

Uw vragen zijn welkom.

Vraag: Bestaat er een eerlijke voorlichting op de scholen?

Antwoord: Men beweert dit wel. maar dat lijkt mij een kwestie van zelfbedrog.

1. Een groot deel van de voorlichting op de scholen is nationalistisch getint en geeft een eenzijdige visie.
 2. Vereenvoudigingen betekenen niet altijd, dat men voor kinderen een grotere waarheid duidelijk maakt. Zij zijn vaak misleidend. Ten aanzien van vele maatschappelijke en geestelijke zaken zijn echter de vereenvoudigde versies op school populair en weigert men bij het onderricht op de achtergronden en mogelijke betekenissen in te gaan. Dit treedt vooral in het lager onderwijs nogal eens op, zodat juist in de meest vatbare periode van de jeugd, grondstellingen op onjuiste wijze in het denken worden verankerd.
 3. Alles wat op de scholen wordt onderwezen, dient maatschappelijk en vooral ook voor de ouders aanvaardbaar te zijn. Vele belangrijke dingen worden niet besproken. Onvolledigheid of zelfs een verdraaide weergave van feiten vloeit hieruit vaak voort. Ook de religieuze vorming vindt vaak middels de scholen plaats. Ik heb daartegen geen bezwaar, zover men zich tot het duidelijk maken van geloofszaken beperkt. Veelal voorkomend is echter het middels het godsdienstonderricht uitoefenen van politieke invloed. Het interpreteren van alle gegevens in het onderricht volgens de 'leer' betekent in wezen ook vaak een oneerlijkheid, zeker tegenover het kind dat hierdoor een geheel verkeerde voorstelling van de wereld en eigen plaats daarin zou kunnen krijgen.
- Is dit voldoende?

Vraag: Is de moeilijkheid niet dat het er bij het onderwijs niet alleen om gaat kennis over te dragen, maar ook om de kinderen als mensen te vormen?

Antwoord: Waarschijnlijk wel. Maar ik geloof niet, dat je mensen kunt 'vormen'. Mensen vormen zichzelf. Het enige wat de school volgens mij behoort te doen is op een zodanige wijze kennis overdragen dat eenieder deze in zijn eigen ontwikkeling kan integreren. Daarnaast zal men in zoverre de eigen ontwikkeling van het kind in het oog moeten houden, zodat men in staat is op de meest juiste ogenblikken aanvullende kennis omtrent de wereld, de mensen, heersende mentaliteiten etcetera te verschaffen. Mijns inziens is het vormingsproces van de mens een zuiver persoonlijke kwestie die niet volgens algemeen geldende normen op een voor ieder gelijke wijze kan worden geleid. Volgens mij is het zelfs de schuld van deze 'vormende taak' van het onderwijs, dat in het verleden en mogelijk zelf nu nog de werkelijke vorming van de mens eerst

begint, wanneer het onderwijs feitelijk reeds is beëindigd, met het gevolg dat een uiteindelijke rijping en werkelijke vorming bij de meeste mensen eerst rond het 40e jaar plaats vindt.

Indien men de kinderen de mogelijkheid geeft zich op geheel eigen wijze te vormen en te ontwikkelen ook tijdens het onderwijsproces, zal volgens mij een algehele gevormdheid van de persoonlijkheid reeds rond het 25e jaar bereikt kunnen worden waarbij ik dan een uitzondering maak voor degenen die nog na die tijd studeren of langere tijd in dienst zijn. Zoals u weet hebben dergelijke eigen wereldjes een van de algemeen werkelijkheid vervreemdend effect, vooral wanneer het gaat om jongeren tussen 16 en 30 jaar.

Waarmede ik moet gaan sluiten. Belangrijk is echter het volgende nog: de basis is bij al deze dingen steeds weer mentaliteit. Deze ontstaat door scholingkarakter en geweten - waarbij dit laatste hier staat voor innerlijk weten ten aanzien van juistheid. Wanneer het innerlijk weten in de vorming van de mentaliteit een grotere rol gaat spelen, zullen vele uiterlijke misstanden veel minder dan tot nu toe voorkomen en zal de mens eerder kunnen groeien naar een volwaardiger bestaan op aarde, gepaard gaande met een juiste en grotere ontwikkeling in de geest.

Ik meen hiermede te mogen besluiten.

Ik dank u voor uw aandacht.

Goedenavond, vrienden.

Allereerst, wil ik u er op wijzen, dat de laatste vrijdag in april - naar ik meen de 30e van die maand - bestemd is voor uw vragen. Wij verzoeken u, deze vragen zoveel mogelijk op schrift te stellen en aan het begin van de avond in te leveren. Wij kunnen onze tijd dan beter verdelen. Wat mijn onderwerp betreft, zo u wilt moogt u dit zelf stellen.

AANPASSING

Voor een mens betekent aanpassing eenvoudig dat hij in denken en handelen enigszins flexibel moet blijven en zichzelf moet weten te veranderen, wanneer veranderingen buiten hem dit noodzakelijk maken. Ik geef toe dat dit vaak moeilijk is. In onze tijd beklagden wij ouderen ons over jongeren die roekeloze toeren met hun paarden uithaalden en in uw tijd zal er wel weer iets anders zijn waaraan de ouderen zich moeilijk aan kunnen passen. Maar hoe je ook klaagt, je kunt de dingen niet veranderen en moet er dus rekening mee blijven houden, trachten er maar het beste mee te doen, wat je kunt. En daarmee heb ik naar ik meen wel het belangrijkste over aanpassing gezegd.

Er zijn heel wat dingen in het leven die je niet zo erg logisch of begrijpelijk voorkomen. Maar zij zijn er nu eenmaal. En dat wat is kun je nu eenmaal niet ontwijken, je bereikt niets door het te ontkennen en te doen of het er niet is. Daarom moet je trachten je eigen reactie op de wereld en zo mogelijk zelfs je inzichten, zozeer te veranderen dat je het nieuwe in de wereld steeds weer mee kunt verwerken en het bestaan daarvan kunt verdragen. Ik kan begrijpen dat een mens, die bijvoorbeeld in het oude spiritisme is opgegroeid, wat vreemd aankijkt tegen een figuur als onze vriend Henri. De wijze waarop deze zich soms uit, zal de oudgedienden er vaak toe brengen hem - overigens ten onrechte - een spotgeest te noemen. Maar kunnen zij zich innerlijk aan zijn, ik geef toe, wat spitse en vaak speelse, betoogtrant aanpassen, dan blijkt dat die zelfde Henri toch vaak bijzonder grote waarden en waarheden te bieden heeft.

Iets dergelijks geldt ook, wanneer u wordt geconfronteerd met iemand die op aarde van de gekende norm blijkt af te wijken. Het is natuurlijk vervelend wanneer er iemand bij u aan komt sukkelan voorzien van snor, baard en lange haren, terwijl je zelf altijd gladgeschoren de wereld doorkruist hebt met de illusie dat je zo het enig denkbare beeld van een heer waart. Maar de uiterlijkheden van die man bepalen nog niet, wat zijn inhoud kan zijn. En zelfs wanneer blijkt, dat die inhoud volgens uw denken wel zeer progressief is, betekent dit nog niet dat u, daar het progressief klinkt, nu ook maar alles verder moet verwerpen. Ik heb een goede christen gehoord, die begin te betogen op een bijeenkomst dat de moderne communes nooit de wil van God konden

zijn. Hij vergat klaarblijkelijk dat de eerste christengemeenschap in Jeruzalem gemengd was, zelfs enige tijd lang ook als commune functioneerde. Zo heb ik mensen horen zeggen dat esoterie uiteindelijk maar dwaasheid is, omdat je dient te geloven wat je voor wordt gehouden. Anderen zijn voortdurend bezig van de ene denkwijze naar de ander te gaan zonder de werkelijke aard en mogelijkheden daarvan in zich op te nemen. Zij noemen dit hun vermogen tot aanpassing, maar zij herinneren mij eerder aan mijn lieve, eveneens lang overleden hond: Deze had de gewoonte naar alles wat hem werd voorgehouden, te springen in de hoop het te kunnen pakken, op de achtergrond vermoedelijk denkend dat het een stukje worst zou zijn.

Ik geloof dat wat je voorgehouden wordt, steeds datgene is wat je moet bezien, moet beschouwen. Esoterie is niets anders dan een beschouwen van alle dingen, ook van jezelf. Ik zou dus menen, dat een ware gelovige zich aan de inhoud en werkwijze van de esoterie bijzonder snel zou moeten kunnen aanpassen. Want een werkelijk geloof komt volgens mij eerst voort uit een zelfstandig beschouwen van de je voorgehouden waarheden, zodat je een innerlijke overtuiging gewint, die los komt te staan van uiterlijkheden en het je zo mogelijk maakt innerlijk en uiterlijke gerichtheid te verwerven en je doel in leven en streven te bepalen.

U hebt waarschijnlijk in deze moderne tijd bijna allen enige moeilijkheid met het begrip aanpassing. Als ik alleen al denk aan iets als huuraanpassing en de vele woeste kreten die in verband hiermede zijn los gebroken, wordt mij duidelijk dat het woord aanpassing velen onder u zeer onaangenaam aan moet doen. Waarbij ik wil opmerken, dat die huuraanpassing eigenlijk geen aanpassing is, tenzij je bedoelt dat het een aanpassing van de huren is aan een politiek idee, dat de aanpasser in zijn gedachten koestert.

Maar laat ons een zien naar uw moderne maatschappij. Er zijn drugs. Goed. Drugs zijn verwerpelijk. Uitstekend. Koffie, thee, bier, jenever, tabak zijn ook drugs. Dien tengevolge is het gebruik daarvan ook verwerpelijk. Want u kunt moeilijk gaan zeggen, dat de ene drug wel en de andere niet verwerpelijk is, nietwaar? U kunt ten hoogste gaan spreken over graden van verwerpelijkheid, maar dient u daarbij dan toch wel te realiseren, dat u alle verschijnselen en niet slechts enkele samenhangen dient te bezien. Je zult je oordeel niet mogen laten afhangen van een mening, maar, zult mening en oordeel steeds weer aan de feiten aan moeten passen. Je kunt stellen, dat de zondag de dag des Heren is. In mijn tijd was dat zo. Op de dag des Heren kon je je wel binnenshuis bedrinken achter spinet of harmonium, maar buitenshuis was dat ontheiliging van de zondag, dus mocht het niet.

Nu zeggen sommige mensen: het is een ontheiliging van de dag des Heren, wanneer je op zondag gaat voetballen of zoiets. Wat volgens mij geheel afhankelijk moet worden gesteld van het begrip dat je hebt van rust. Nietsdoen kan een enorme inspanning zijn, wanneer je het lang genoeg moet volhouden. Dientengevolge lijkt mij absolute rust nog steeds meer de zondag te ontheiligen dan een juiste ontspanning.

Wanneer iemand voor zondagsrust is, maar bemerkt, de betekenis van rust voor veel mensen een andere is geworden, dan zal hij zich aan moeten passen. Niet, door zelf dan ook maar te gaan voetballen, - ik zou al die oude gebuikte vrome heren niet eens graag laten voetballen. Gehuld in pandjesjas achter de bal aansnellende zouden zij naar ik vrees hoogstens een belachelijk schouwspel opleveren. Maar men zou moeten begrijpen, dat rust niet voor iedereen hetzelfde betekent en dat zelfs 'heiliging' voor alle mensen iets anders kan betekenen.

Kortom: de basis voor alle aanpassing ligt volgens mij in verdraagzaamheid. Ook daarover wil ik iets zeggen: iemand, die verdraagzaam is op een verkeerde manier, wordt al snel de vloermat, waaraan anderen hun slechte geweten afvegen. Maar, iemand die op de juiste manier verdraagzaam is, heeft begrip voor de eigen waarden, bestrevingen en betekenis van anderen en erkent dezen als gerechtvaardigd in hun persoonlijkheid, zonder dit te zien als een reden, om een aantasting van de eigen persoonlijkheid van anderen nu ook maar zo zonder meer te aanvaarden.

Aanpassing betekent dus evenmin als verdraagzaamheid, dat je jezelf maar moet veranderen, zoals anderen dit wensen. Dames, wanneer u de 60 hebt overschreden, is het dwaasheid uw gespataderde benen te hullen in hotpants. Maar daarom hoeft u zich er nog niet over te ergeren, dat die meiden daarmee lopen. Wanneer zij het leuk vinden, laat ze. Maar ga er zelf niet mee lopen. Dat is nu aanpassing: zien, begrijpen, zeggen, dat iets bij de ander niet zo gek is, maar gelijktijdig begrijpen, dat het voor jezelf mogelijk niet past. Aanpassen betekent dus erkennen, dat de ontwikkelingen in de wereld verder gaan en aanvaarden dat die ontwikkelingen voor anderen juist zijn, zelfs wanneer je die voor jezelf nu niet direct het meest aanvaardbare vindt.

Tja. Ik ben getrouwd geweest. Ik had een zeer achtbare en aangename gade, die echter een fout had: op het ogenblik dat wij ons des avonds ter ruste begaven, werd zij plotseling bezocht door de herinnering van alle onvolmaaktheden die zij op deze dag in mij en anderen geconstateerd had. En daar zij een vrouw met een uitgesproken gemoed was, gaf zij stem aan hare bedenkingen. Wanneer ik daarbij snurkte, was dit haar een reden te meer, haar mening, omtrent de onvolmaaktheden van het mannelijk geslacht, al aan mij schuddende, die zeer luidkeels te verkondigen. De gewoonte speelt hierbij een grote rol: ik had op de duur geleerd niet te luisteren, maar bij elke pauze zoiets te mompelen als 'jaja, melieve'. Dit nu is een sprekend beeld van aanpassing. Er zijn in het leven, geestelijk zo goed als materieel, heel wat dingen, waar wij eigenlijk niet helemaal weg mee weten. Maar er komt een ogenblik dat wij het bestaan daarvan zullen moeten accepteren, ook al betekent dit nog niet dat wij er dan geheel in op dienen te gaan. Wij moeten gewoon het bestaan ervan aanvaarden. Want zo wij dit doen, gelukt het ons meestal wel daarvan niet al te veel last te hebben - ook al was in het voornoemde geval voor mij toch wel een training van enkele jaren van node, voor ik het zover had gebracht.

Kijk. In de geest leef je de werkelijkheid die je bent. Daar ontkom je niet aan. Heel vaak is het eerste ontwaken zoiets als een angstdroom, waarin je te midden van een aanstormende menigte in onbedekte toestand staat te rillen, terwijl eenieder je spottend beziet. U kent deze vorm van angstdroom misschien, de droom waarin je even werkelijk in je hemd staat. Indien ik dit ervaar en stel: het is zo, ik ben zo, dan kun je verder gaan. Maar wanneer je zegt: dit is niet waar, zo kun je ook de anderen niet meer aanvaarden en word je geïsoleerd. De aanpassing aan wat je werkelijk bent, is vaak moeilijk. Het denkbeeld, dat eenieder weet, wat je voor fouten en dwaasheden hebt begaan, is ondragelijk. Voor mijzelf wil ik hieraan toevoegen, dat zij gezamenlijk vaak een zeer aanzienlijk getal vormen. Maar aanvaard je het onvermijdelijke, zo kun je verder komen. Je móet eenvoudig toegeven dat het zo is. Daarmee ben je wel niet anders geworden, maar je kunt je gemakkelijker aanpassen en de situatie aanvaarden.

De uitwerking hiervan doet denken aan de biecht of een bezoek aan een psychiater: wanneer je het kwaad in je waaromtrent je weet, naar buiten hebt gebracht, is het daarmee nog niet geheel weggevaagd, maar je kunt er weer mee leven. In de geest is het belangrijkste: leren leven met jezelf. Maar daarna wordt het steeds meer ook, een leren leven met een zich steeds weer in andere beelden tonende waarheid. Je gaat beseffen dat gedachten vormbepalend zijn in bepaalde werelden; je gaat beseffen dat je niet moet dóen naar uiting, maar naar intentie, en past je aan bij de werkelijke mogelijkheden van je nieuwe bestaan. Zoals de manier waarop sommige mensen je aanspreken je vaak heel onaangenaam aandoet, tot je je concentreert op wat zij werkelijk bedoelen. Dan blijkt vaak dat hun woorden opeens aanvaardbaar en begrijpelijk zijn. Op deze wijze groei je in de geest langzaam boven vormbesef uit tot een beleven van een werkelijkheid waarin geen vormen meer noodzakelijk zijn.

Wanneer ik dit voor de geest zo noodzakelijke aanpassingsproces als voorbeeld neem, doe ik dit, omdat de mens op aarde onder aanpassen maar al te vaak eerder een poging verstaat om de wereld aan zich aan te passen. Maar je kunt, of je nu geest bent of mens, je wereld toch nooit zo veranderen dat zij geheel beantwoordt aan je wensen. Wel kun je leren leven met die wereld en de feiten die daarin bestaan. Je kunt de illusies die meestal je wereld wat verzoeten, leren onderscheiden van de feiten. Dan leef je in de werkelijkheid, omdat je bereid bent jezelf en zo nodig zelfs je overtuiging en handelwijze aan te passen bij datgene wat feitelijk blijkt.

Toch betekent aanpassing niet een zonder meer je eigen waarden loslaten, maar eerder een leren ondanks verschillen met een ander samen te gaan. Het betekent in de totale waarde die je bent en bezit, juist datgene zoeken, waardoor de ander de wereld buiten je, voor je bereikbaar wordt en contact mogelijk maakt. Want slechts in gezamenlijk erkennen en streven kun je iets waarmaken van hetgeen je in jezelf draagt. Er zijn mensen die trachten idealen aan de praktijk aan te passen. Zij eindigen zonder ideaal. Anderen trachten de praktijk aan hun ideaal aan te passen. Zij eindigen zonder veel praktische mogelijkheden. De bewuste mens zal trachten zijn innerlijke erkenningen en zijn werkelijkheid in zijn idealen te integreren en bereikt zo de juiste aanpassing, die slagen, geluk en bereiken mogelijk maakt.

Goedenavond.

d.d. 19 maart 1971